

Proposition till omfattande uppdatering av lagen om smittsamma sjukdomar, utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet

Miljöhälsosektionen 04.05.2026
710/11.05.02.08/2026

Beredning och tilläggsuppgifter:

I stadsveterinär-hygieniker Tiina Tiainen, fornamn.efternamn@porvoo.fi

Social- och hälsovårdsministeriet begär utlåtande av miljöhälsovården i Borgå stad om utkastet till regeringens proposition med förslag till lag om smittsamma sjukdomar och till lagar som har samband med den. I denna proposition föreslås en ny lag om smittsamma sjukdomar. Utlåtandena bör ges senast 3.5.2026 på webbplatsen Lausuntopalvelu.fi. I utlåtandet ska anges ärendets diarienummer (VN/25987/2023).

Smittsamma sjukdomar orsakar betydande sjuklighet och dödlighet både i Finland och internationellt. Dessutom medför de betydande produktivitetsförluster, bland annat på grund av frånvaro från arbetet, vilket innebär att det även är ekonomiskt motiverat att bekämpa dem. De nödvändiga åtgärderna för att förhindra spridningen av smittsamma epidemier kan allvarligt störa samhällets verksamhet. Allvarliga störningar uppstår dock även om en betydande del av arbetskraften är sjukskriven samtidigt, eller om ett stort antal personer inom en viss nyckelgrupp, till exempel vårdpersonal, blir sjuka samtidigt. Riksdagen, riksdagens justitieombudsman, justitiekanslern samt de instanser som tillämpar lagen har uppmärksammat behovet av en reform av lagen om smittsamma sjukdomar.

Syftet med den övergripande reformen av lagstiftningen om smittsamma sjukdomar är att stärka landets förmåga att bekämpa smittsamma sjukdomar på ett effektivt och snabbt sätt. Målet är både att tillgodose behoven i det dagliga arbetet med att bekämpa smittsamma sjukdomar och att möjliggöra snabba insatser och tillräckliga befogenheter för att bekämpa lokala och omfattande epidemier samt pandemier. Det centrala målet med reformen av lagstiftningen kring smittsamma sjukdomar är att förebygga och bekämpa smittsamma sjukdomar samt de skador som dessa orsakar samhället. Målet är att möjliggöra en flexibel och riskbaserad användning av bekämpnings-metoder, med hänsyn till de grundläggande rättigheterna.

Miljöhälsovårdschefen

Miljöhälsosektionen noterar det bifogade utlåtandet:

I det föreslagna förslaget till lagändring finns inga bestämmelser om hantering av avlidna personer som kan utgöra en smittorisk, om begränsningar i samband med begravning eller om åtgärder för att hantera en eventuellt högre dödlighet än normalt till följd av smittsamma sjukdomar. I 41 § i hälsoskyddsförordningen (1280/1994) föreskrivs

att den som har utrett dödsorsaken har en skyldighet att underrätta dem som hanterar den liket om detta. Även hälsoskyddsmyndigheten behöver information om den avlidnes eventuella smittorisk när den förbereder ett tillstånd för flyttning av ett jordat lik (HsF 1280/1994, 42 §) eller för internationell transport av ett lik (Asetus 13/1989 ruumiiden kuljettamista koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta). Med an-ledning av det ovan beskrivna vore det lämpligt att i lagen om smitt-samma sjukdomar införa nödvändiga hänvisningar till annan lagstift-ning.

Ersättningen för de kostnader som uppstår för kommunen eller kommunens myndigheter för livsmedelstillsyn, hälsoskydd och djurhälsa har inte beaktats i konsekvensanalysen och inte heller i det föreslagna lagen. I motiveringen till lagen (avsnitt 4.2.1.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin) behandlas konsekvenserna för kommuner och välfärdsområden gemensamt, trots att de är separata självstyrande organisationer och att välfärdsområdena dessutom finansieras helt och hållet av staten. De nya uppgifter som föreskrivs i lagförslaget medför direkta kostnader för kommunen samt kommunens livsme-dels- och hälsoskyddsmyndigheter i form av kostnader för att genom-föra uppgifterna samt för utbildning och introduktion av personalen. Dessutom uppstår inkomstbortfall för kommunens livsmedels- och hälsoskyddsmyndigheter, om tillsynen måste omdirigeras från den planerade och intäktsgenererande tillsynen till tillsyn av brådskande föreskrifter som utfärdats enligt lagen om smittsamma sjukdomar samt till förberedelse av beslut och föreskrifter som utfärdas enligt la-gen. Enligt motiveringen till det föreslagna lagförslaget skulle det i ex-empelvis en epidemi- eller pandemisituation kunna finnas många ob-jekt som behöver tillsyn, vilket innebär att Tillsyns- och tillståndsmyn-digheten, Trafik- och kommunikationsverket, välfärdsområdet eller HUS-koncernen sannolikt har begränsade möjligheter att utföra in-spektioner, och man skulle sannolikt i stor utsträckning behöva förlita sig på de inspektioner som utförs av kommunens miljöhälsovård. Mil-jöhälsovården i Borgå påminner att i regeringsprogrammet förbinder staten sig att kompensera kommunerna för nya uppgifter och skyldig-heter samt eventuella utvidgningar av uppgifterna genom att finansi-era dem till deras fulla belopp eller genom att avveckla andra skyldig-heter. Mot bakgrund av det ovanstående bör bestämmelser om kost-nadsersättning införas i den nya lagen om smittsamma sjukdomar.

I 5 § i det föreslagna lagen om smittsamma sjukdomar skulle det fö-reskrivas om de allmänna skyldigheterna för de myndigheter som om-fattas av lagen samt om myndigheternas skyldighet att samarbeta. Bestämmelsen är i sig tydlig, men formuleringen begränsar skyldig-heten att vidta försiktighetsåtgärder till endast de uppgifter som faller inom respektive sektors ansvarsområde. Till exempel skulle de upp-gifter som åläggs kommunernas hälsoskydds- och livsmedelstillsyn vid omfattande smittosamma epidemier, pandemier och andra lik-nande krissituationer inom hälso- och sjukvården inte ingå i deras be-redskapsskyldighet. Miljöhälsovården i Borgå anser att det är av yt-tersta vikt att förbereda sig för de ovan nämnda situationerna i sam-arbete med alla myndigheter som deltar i hanteringen av situationen, och hoppas att detta även kommer att

regleras i den nya lagen om smittsamma sjukdomar.

I 6 § ingår bestämmelser om det nationella smittskyddsarbetet, och där skulle även den IHR-myndighet som avses i Världshälsoorganisationens internationella hälsoreglemente (2005) samt kontaktmyndigheten i Finland utses. Detta är en förbättring jämfört med den nu gällande lagen om smittsamma sjukdomar.

I 9 och 41 § skulle det föreskrivas om andra skyldigheter för kommunen som föreslås i den föreslagna lagen – kommunens skyldighet att samarbeta med HUS-koncernen och välfärdsområdet i arbetet med att bekämpa smittsamma sjukdomar samt den nya skyldighet som föreskrivs för kommunen att samla in avloppsprov i enlighet med THL:s föreskrifter. Innehållet i skyldigheten för samarbete har inte närmare specificerats i lagförslaget eller i motiveringen till detta. När bekämpningen av smittsamma sjukdomar kräver hygienåtgärder eller begränsningar av verksamheten, är de tjänster som kommunen tillhandahåller sina invånare likställda med tjänster som tillhandahålls av företag, och det finns därför inget behov av att föreskriva någon särskild samarbetsskyldighet för kommunen i detta avseende. I motiveringen till 12 § i lagförslaget (Andra statliga myndigheters deltagande i bekämpningen av smittsamma sjukdomar) hänvisas till kommunala myndigheter som kunde sköta "lokala arrangemang". I avsnitt 4.2.1.1, "Konsekvenser för den offentliga ekonomin", nämns dessutom even-tuella betydande merkostnader för kommunerna till följd av isolering, men i exempelvis 63 § Isolering nämns inga skyldigheter som åläggs kommunerna. För att kommunerna ska kunna förbereda sig för sina uppgifter enligt lagen bör dessa regleras tillräckligt tydligt. Enligt 121 § i Finlands grundlag ska de uppgifter som åläggs en kommun fastställas i lag.

I 11 § skulle det föreskrivas om expertorgan vid bekämpning av smittsamma sjukdomar. När det gäller den grupp som inrättats för att utreda livsmedels- och vattenburna epidemier bör paragrafen, för tydlighetens skull, innehålla en hänvisning till statsrådsförordning 1365/2011. Enligt 4 § i förordningen ska den kommunala myndigheten för livsmedelstillsyn och den kommunala hälsoskyddsmyndigheten tillsammans tillsätta en utredningsgrupp för att utreda epidemier.

I 30 § skulle det föreskrivas att läkare, tandläkare och laboratorier som utför smittskyddsundersökningar har anmälningsskyldighet till myndigheterna inom välfärdsområdet och kommunen. Enligt den föreslagna lagen ska den som är anmälningsskyldig enligt bestämmelserna i 28 §, trots sekretessbestämmelserna, anmäla misstänkta eller konstaterade vattenburna epidemier och andra smittor orsakade av mikroorganismer i livsmiljön till hälsoskyddsmyndigheten i sitt område, infektioner som sprids av djur till djurhälsomyndigheten i sitt område samt infektioner som sprids via livsmedel till livsmedelstillsynsmyndigheten i sitt område. Eftersom laboratorier som utför smittskyddsundersökningar samt de privata läkar- och tandläkartjänster som patienten använder kan vara belägna på andra orter än patientens hemkommun, och eftersom det sannolikt rör sig om en situation som kräver brådskande åtgärder från myndigheternas sida, bör anmälan regleras så

att den ska göras direkt till myndigheterna i patientens hemkommun.

I 31 § skulle det föreskrivas om anmälan av zoonoser och fall av djursjukdomar. Anmälningsskyldigheten gäller ömsesidigt välfärdsområdet, HUS-koncernen och Livsmedelsverket. Det skulle inte införas någon anmälningsplikt för kommunens djurhälsomyndighet, utan anmälan skulle göras av Livsmedelsverket. Arrangemanget kan fördröja informationsflödet när en diagnos av en zoonotisk djursjukdom ännu inte har bekräftats genom laboratorieundersökningar.

I 36 § skulle det föreskrivas om register över vårdrelaterade infektioner samt mikroorganismer med mycket hög resistens mot läkemedel, vilka skulle föras av Institutet för hälsa och välfärd. Miljöhälsovården i Borgå anser att det vore lämpligt att åtminstone i motiveringen till lagförslaget hänvisa till registreringssystemet för resistenta mikroorganismer som konstaterats inom veterinärmedicinen.

I 59 § skulle det föreskrivas om rengöring, karantän eller förstöring av varor och produkter. Innehållsmässigt skulle regleringen i stort sett förbli oförändrad. Enligt motiveringen till lagförslaget vore det lämpligt att genomföra rengöringsverksamheten i samarbete med kommunens hälsovårdsmyndighet. Hälsoskyddsmyndighetens uppgift skulle i en sådan situation, på grundval av de allmänna skyldigheter som föreskrivs i 5 §, vara att med sin expertis stödja den tjänsteinnehavare som ansvarar för smittsamma sjukdomar inom välfärdsområdet eller HUS-koncernens läkare med ansvar för smittsamma sjukdomar, eller i brådskande fall annan legitimerad läkare inom den offentliga hälso- och sjukvården, när denne beslutar om rengöring av varor eller produkter för att förhindra spridning av en allmänt farlig smittsam sjukdom samt när denne säkerställer att rengöringen genomförs och lyckas. Miljöhälsovården i Borgå anser att läkaren även bör samarbeta med Livsmedelsverket eller kommunens veterinär (kommunens djurhälsomyndighet) om det är nödvändigt att sätta ett djur i karantän på grund av risken för en smittsam sjukdom som utgör en allmän fara för människor. Sjukdomar som utgör en allmän fara för människor omfattas i sig inte av tillämpningsområdet för lagen om djursjukdomar. I lagförslaget skulle det inte föreskrivas någon tillsyn över rengöring, förstörande eller karantän av varor och produkter. Miljöhälsovården i Borgå föreslår att även tillsynen över rengöring och förstörande, som regleras enligt 59 §, ska regleras i 84 §. Detta skulle möjliggöra ett effektivare samarbete mellan hälsoskyddsmyndigheten och den läkare som fattar beslut om saneringsåtgärder, till exempel vid kontrollen av fartyg i utrikes trafik i enlighet med WHO:s hälsoregler.

I kapitel 6 skulle det fastställas åtgärder för att förebygga smittspridning. Enligt förberedelsematerialet föreslås att kravet på hälsointyg för vissa arbetsuppgifter, som ingår i den gällande smittskyddslagen, ska behållas, men med en förtydligande av målgrupper och ansvar för genomförandet. Kravet på en utredning avseende salmonellainfektion i samband med arbetsuppgifter, som föreskrivs i 56 § i den gällande smittskyddslagen, saknas helt i lagförslaget. I förberedelsematerialet anges inga skäl för att avskaffa kravet på

utredning. De flesta salmo-nellainfektionerna kommer från utlandet. Miljöhälsovården i Borgå anser att för arbetsuppgifter som utförs i livsmedelsanläggningar där oförpackade livsmedel som serveras utan uppvärmning hanteras, även i fortsättningen kräva en hälsoutredning och den kliniska prov-tagning som ingår i denna från personer som av välgrundade skäl kan misstänkas lida av en tarminfektion orsakad av salmonella. Samtidigt bör man överväga om kravet på utredning av hälsotillståndet bör ut-vidgas till att även omfatta förebyggande av spridningen av Shigella-infektioner, som oftast har sitt ursprung utomlands. Miljöhälsovården i Borgå anser det förslagna avskaffandet av det kravet på hälsoutredning från lagen om smittsamma sjukdomar strider mot Finland nation-ella målsättningar gällande salmonella, om vilka det föreskrivs i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2160/2003 samt i Jord och skogsbruksministeriets förordning om zoonoser (316/2001) som sprids genom salmonella och andra livsmedel samt deras tillsyn.

I 52 § skulle det föreskrivas om vaccinationer för att skydda klienter och patienter. Kraven skulle gälla personalen hos tjänsteleverantörer inom social- och hälsovården samt räddningsväsendet, liksom personalen hos de aktörer som tillhandahåller tjänster till dessa. Personal inom hälsoskydd och livsmedelstillsyn kontrollerar till exempel klientut-rymmen i socialvårdsinrättningar och enheter för serviceboende med heldygnsomsorg samt tillredning och distribution av livsmedel. Kontrollerna sker inte dagligen. I motiveringen till lagförslaget bör man även redogöra för de skäl som ligger till grund för vaccinationskraven i samband med arbetsbeskrivningen för tillsynspersonalen.

I 79 § skulle föreskrivas om undantag från de skyldigheter som fastställs enligt lagen. Enligt paragrafen får besluten inte hindra rätten till lagstadgade och nödvändiga tjänster eller rätten att få sin sak behandlad av en behörig myndighet och inte heller hindra en tjänsteman från att sköta sina tjänsteåligganden. Formuleringen i lagförslaget bör ändras, eftersom begreppet "tjänsteman" endast omfattar tjänsteinnehavare i statlig tjänst och därmed utesluter exempelvis tillsynspersonal vid kommunala hälsoskydds- och livsmedelsmyndigheter. Förslag till ny formulering: ...inte heller hindra personal som är anställd av tillsynsmyndigheten från att utföra sina tjänsteåligganden.

I §§ 84–86 skulle det bland annat föreskrivas om de kommunala myndigheterna inom hälsoskyddet och livsmedelskontrollen nya uppgifter, såsom tillsyn över förebyggande åtgärder avseende lokaler och verksamhet, rätten till inspektion och tillgång till information samt föreskrifter och tvångsåtgärder. De ovan nämnda uppgifterna samt kommunens skyldighet enligt 41 § att utföra provtagning i samband med avloppsvattenövervakning är alltså helt nya uppgifter för kommunen, och det motsatta påståendet i motiveringen till den föreslagna smittskyddslagen, 11.13 kap. om kommunalt och annat självstyre, är felaktigt. I sig passar de nya tillsynsuppgifterna i förslaget till lagen om smittsamma sjukdomar väl in i uppgiftsområdet för miljöhälsovården, det vill säga kommunens myndighet inom hälsoskyddet och livsmedelskontroll. Skyldigheten att ta prover för

avloppsvattenövervakning bör i stället åläggas de vattenverk som ansvarar för avloppsreningen.

Anmärkningar om 84 §, 85 § och 86 § ur kommunens perspektiv av kommunens myndighet för hälsoskydd och livsmedelskontroll:

- De nya uppgifter som ålagts kommunernas myndigheter inom hälsoskydd och livsmedelskontroll får inte äventyra den lagstadgade hälsoskydds- och livsmedelskontrollen. Kommunen får underlåta att utföra icke brådskande lagstadgade uppgifter när regeringen under undantagstillstånd har utfärdat en förordning om att tillfälligt avstå från de myndighetsuppgifter som anges i beredskapslagen för att säkerställa befolkningens social- och hälsovård (samt akuta uppgifter inom miljöhälsovården)

- § 84 är svårförståelig. Om den tillsynsuppgift som ålagts tillstånds- och tillsynsmyndigheterna i enlighet med 81 § och 82 §, vad gäller beslut som fattats eller förordningar som utfärdats, avser tillsyn av det bekämpningsarbete som faller under myndighetens ansvar, bör de uppgifter som är förknippade med detta regleras i 83 §. Den nuvarande formuleringen tyder på att det endast är Tillstånds- och tillsynsverket som övervakar de föreskrifter/förordningar som utfärdats enligt 81 § och 82 §.

- Enligt 85 § skulle kommunens tillsynsmyndigheter ha rätt att utföra inspektioner enligt lagen om smittsamma sjukdomar endast inom ramen för sin egen tillsyn och på begäran av de myndigheter som särskilt anges i bestämmelsen, såvida det inte rör sig om en allvarlig störning av hälso- och sjukvården eller en pandemi. Miljöhälsovården i Borgå påpekar att kommunens myndigheter i sin verksamhet regelbundet endast kontrollerar en mycket liten del av vistelseutrymmen. De vistelseutrymmen som omfattas av anmälningsskyldighet och som regelbundet kontrolleras av kommunens hälsoskyddsmyndigheter anges i bilagan till hälsoskyddslagen. Kommunens livsmedelskontrollmyndigheter utför regelbundna kontroller endast av vistelseutrymmen där det sker någon större försäljning eller servering av livsmedel.

- 86 § andra moment är svårförståeligt. Där hänvisas till både 86 § första och andra moment.

I den föreslagna § 86 i lagen om smittsamma sjukdomar skulle det bland annat föreskrivas att kommunernas myndigheter inom hälsoskydd och livsmedelskontroll får åtgärda brister om de upptäcker verksamhet som strider mot föreskrifter utfärdade enligt lagen, samt vid behov avbryta verksamheten om de konstaterade bristerna inte åtgärdas inom den fastställda tidsfristen eller om skyldigheterna har åsidosatts väsentligt. Det är lämpligt att i lagen om smittsamma sjukdomar införa en bestämmelse som ger kommunernas livsmedels- och hälsoskyddsmyndigheter (flerlediga organ) rätt att delegera sin befogenhet till underordnade tjänsteinnehavare, så att det inte uppstår onödiga fördröjningar i beslutsfattandet och genomförandet vid omfattande smittspridning som kräver brådskande verksamhet eller vid störningar i hälso- och sjukvården.

I 105 § i lagförslaget föreskrivs att polisen, räddningstjänsten, försvarsmakten, gränspolisen eller tullens är skyldiga att bistå vissa myndigheter som anges i lagen om smittsamma sjukdomar. Enligt försla-

get skulle kommunernas myndigheter livsmedelstillsyn, hälsoskydd och djurhälsa inte ha rätt att få myndighetsstöd från ovannämnda myndigheter för den kontroll som föreskrivs i smittskyddslagen, vilket i praktiken skulle förhindra att kontrollen genomförs om verksamhetsutövaren motsätter sig inspektionen. Miljöhälsovården i Borgå anser att kommunens myndigheter för hälsoskydd och livsmedelskontroll bör läggas till i förteckningen i 105 § över myndigheter som har rätt till myndighetsstöd.

Bestämmelser om verkställigheten av beslutet finns i 107 § i den föreslagna lagen om smittsamma sjukdomar. Enligt förslaget kan de beslut som avses i 14–15 §, 58–66 § och 70–78 § verkställas omedelbart, trots att överklagande har ingivits. Kommunens beslut om verksamhetsstopp som fattats av kommunens myndigheter för hälsoskydd och livsmedelskontroll med stöd av 86 § kan därför inte verkställas omedelbart, även om det redan är fråga om underlåtenhet att fullgöra skyldigheterna enligt lagen och därmed även om risk för spridning av smittsam sjukdom. Miljöhälsovården i Borgå anser att även beslut som fattas enligt 86 § ska kunna verkställas omedelbart, oavsett om överklagande har gjorts eller inte.

Miljöhälsovården i Borgå har inget annat att anmärka.